

„Gatunki literackie” współczesnego *Magisterium* i ich konsekwencje dla metodologii teologii (Katowice, 22 XI 2006)

Wydawać by się mogło, że problematyka dotycząca gatunków literackich powinna zainteresować znawców literatury i ewentualnie biblistów. Tymczasem potrzebę zatrzymania się i zgłębienia tego zagadnienia oraz podjęcia próby spojrzenia na *Magisterium* Kościoła przez pryzmat różnych form jego wypowiedzi, w jakich przekazywana jest chrześcijanom żywa prawda, dostrzegło środowisko teologów dogmatycznych. Oni też stali się inicjatorami i organizatorami konferencji naukowej przygotowanej 22 listopada 2006 r. przez Zakład Teologii Dogmatycznej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Obrady odbywały się w nowoczesnej i funkcjonalnie urządzonej siedzibie Wydziału, gdzie zgromadzili się przybyli z całej Polski przedstawiciele uczelni teologicznych. Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu reprezentowali: ks. prof. dr hab. Włodzimierz Wołyniec, ks. prof. dr hab. Andrzej Nowicki i dr Elżbieta Dołganiszewska. Program jednodniowego sympozjum domagał się przemyślanego porządku obrad. Uczestnikom zaproponowano więc udział w dwóch, odmiennych w swoim charakterze, blokach posiedzeń: przed- i popołudniowych.

W ramach sesji przedpołudniowej uczestnicy wysłuchali czterech wykładów. *Historyczny rozwój pojęcia i roli Magisterium* przedstawił ks. prof. dr hab. Henryk Seweryniak (UKSW). Charakterystyczne dla starożytności chrześcijańskiej łączenie funkcji nauczycielskiej z władzą oraz stopniowanie funkcji charyzmatycznych we wspólnocie nabrało w późniejszych wiekach innego kierunku. Od średniowiecza rozpoczyna się proces usamodzielniania się *magisterium* pastoralnego i *magisterium* teologicznego. Wzrasta znaczenie prawa, a Kościół przyjmuje kształt zbliżony do instytucji państwowej, w której papież stanowi najwyższą instancję nauczającą. Nowożytność zakwestionowała wyłącznie jurydyczny charakter Kościoła, jak też usankcjonowane od dawna rozróżnienie na nauczających i nauczanych, niemniej jednak w obrębie *Magisterium Ecclesiae* umacnia się autorytet nauczania papieży. Współcześnie obserwuje się nawiązanie i powrót do Kościoła starożytnego w przewyciężaniu powstałych później rozwiązań. Dąży się do wyrażenia Kościoła rozumianego jako lud Boży, który cały jest wspólnotą słuchającą i posłuszną. W obrębie tej wspólnoty *Magisterium Ecclesiae* pozostaje w szczególnej służebnej relacji do słowa Bożego, a nieomylność papieża opiera się nie tyle na osobistych przymiotach następcy Piotra, ile na jego funkcji w kolegium biskupów. Już dziś można zauważyć wyraźne tendencje mające na celu uściślenie rozumienia niektórych dotychczasowych elementów nauki o *Magisterium Ecclesiae*. Akcentuje się na przykład konieczność jedności nauczania zgodnie z którym tradycja, Pismo Święte i Urząd Nauczycielski nie mogą istnieć oddzielnie. Z jednej strony dostrzega się sens posługi papieża rozumianej jako

umacnianie braci w wierze, a z drugiej widzi się potrzebę ukazania dynamizmu wiary zwykłych wiernych.

Próbie odpowiedzi na pytanie: *Co to znaczy, że Magisterium jest źródłem teologicznym?* podjął w swoim wystąpieniu o. prof. dr hab. Celestyn Napiórkowski (KUL). W pierwszej części, dotyczącej okresu sprzed pontyfikatu Jana Pawła II, zaprezentował kryteria, które decydowały o stopniu zaangażowania charyzmatu nieomyślności w poszczególnych encyklikach papieskich. Wśród nich wymienił m.in. przedmiot nauczania, zgodność z wiarą i obyczajami, formę, wolę papieża wyrażającą się w częstotliwości powtarzania określonych treści. W drugiej części Autor stwierdził, że kryteria te oczywiście nadal zachowują swoją aktualność. Oryginalność pontyfikatu Jana Pawła II sprawia jednak, że do źródeł teologii należy włączyć także nową kategorię doświadczenia i świadomość odkupienia osób i wspólnot chrześcijańskich, jak również styl i niespotykane dotąd formy sprawowania magisterium. W związku z tym rodzi się pilna potrzeba odkrywania i pogłębionego rozumienia papieskich wypowiedzi, które, zdaniem Autora, winny być odczytywane w świetle jego wcześniejszego doświadczenia i nauczania sprzed papiestwa.

Dr hab. Józef Majewski (Uniwersytet Gdański) zajął się problemem *koniczności czy możliwości rozróżnienia pomiędzy Magisterium doktrynalnym i pastoralnym*. Rozróżnienie to jest stosunkowo nowe, bo pojawiło się na Soborze Watykańskim II, który mówił wprost o dogmatycznym i duszpasterskim charakterze nauczania o Kościele oraz wyraźnie dowartościował instytucję Konferencji Episkopatu. Później temat podjęli teologowie K. Rahner i A. Dulles, prowokując wielką debatę o autorytecie nauczania biskupów. W wyniku tych polemik wyłoniły się trzy ujęcia w rozumieniu uprawnień nauczycielskich Konferencji Episkopatu. Jedno z nich uznaje tę instytucję za ciało kolegialne (w soborowym znaczeniu), którego nauczanie zobowiązuje wiernych do posłuszeństwa. Drugie neguje autorytet i uprawnienia Konferencji Episkopatu, a samej instytucji nadaje charakter praktycznej organizacji biskupów. Trzecie rozwiązanie przyznaje Konferencji Episkopatu kolegialność częściową i częściowy autorytet nauczania, które byłoby obowiązujące dopiero po spełnieniu określonych warunków.

Teologiczna doniosłość tych rozróżnień polega m.in. na bardziej precyzyjnym ustaleniu, że magisterium pastoralne dotyczy węższych niż sobór zgromadzeń biskupów, np. Konferencji Episkopatu. W związku z tym nie przysługuje temu ciału definiowanie doktryny zobowiązującej do wiary. Realizowane przez Konferencję Episkopatu *magisterium pastoralis* może natomiast formułować doktrynę obowiązującą wiernych, ale byłaby ona wiążąca tylko wówczas, gdyby na zaproponowane rozwiązanie zgodziło się 2/3 biskupów. Jan Paweł II jeszcze bardziej radykalizował kryteria i domagał się w takich przypadkach bezwzględnej jednomyślności. Choć nauczanie biskupów zalicza się do nauczania autentycznego, to jednak nie jest ono nieomyślne, tzn. poszczególni biskupi mogą się od niego

dystansować i wnosić własne *votum separatum*. Wyrażono także postulat, aby biskupi sami wyraźnie informowali o tym, że w konkretnej wypowiedzi angażowany jest autorytet *magisterium pastoralis*.

Ostatni wykład przedpołudniowej sesji wygłosił ks. dr Sławomir Pawłowski (KUL), który zajął się relacją „hierarchii prawd” do „hierarchii wypowiedzi” Magisterium. Przypomniął, że hermeneutyczna zasada hierarchii prawd, wprowadzona na Soborze Watykańskim II, polega na porządkowaniu treści wiary według ich związku z podstawą wiary chrześcijańskiej i w żadnym wypadku nie dotyczy prób wyróżniania w depozycie prawd pierwszo- lub drugorzędnych. W warstwie treściowej główną prawdą wiary chrześcijańskiej jest tajemnica Trójcy Świętej i Wcielenie Słowa. Chrześcijan różnią prawdy „łżejsze”, które mają wielorakie wzajemne odniesienia do siebie oraz do celu i centrum prawd uznawanych przez wszystkich.

Formalna hierarchia prawd, tzn. kwalifikacja teologiczna i obowiązywalność prawdy, jest równie ważna jak hierarchia treściowa. Jan Paweł II uczył, że do prawd centralnych należy np. nieomylność Kościoła, która rodzi zaufanie i daje gwarancję pewności głoszenia powierzonej nauki. Stopniowanie prawd odnajdujemy we wszystkich dokumentach Kongregacji Nauki Wiary oraz w encyklikach papieskich. Ten fakt zobowiązuje teologów do podejmowania cierpliwego wysiłku nad umiejętnym rozeznawaniem trudnych nieraz odniesień poszczególnych prawd do prawdy głównej.

Sesja popołudniowa została pomyślana jako ciekawie przygotowane forum dyskusyjne. Materią do wymiany poglądów i ewentualnej polemiki było sześć krótkich wystąpień, których treść wiązała się z głównym tematem sympozjum. Znakomitym pomysłem było umieszczenie przygotowanych tekstów na stronie internetowej Wydziału Teologicznego w Katowicach kilka dni przed rozpoczęciem sympozjum. Przyjęte przez organizatorów rozwiązanie otwierało przed zainteresowanymi większą możliwość aktywnego udziału w debatach dzięki wcześniejszemu zapoznaniu się z problematyką wprowadzeń przygotowanych przez reprezentantów różnych ośrodków teologicznych:

- ks. dr Andrzej Dańczak (Gdańsk): *Problem relacji pomiędzy tekstami sprzed wyboru i tekstami papieskimi*;
- ks. dr Antoni Klupczyński (UAM, Poznań): *Czy istnieją „prywatne” wypowiedzi papieskie?*;
- ks. prof. dr hab. Jerzy Szymik (WT UŚ, Katowice): *Znaczenie papieskiej poezji*;
- ks. prof. dr hab. Krzysztof Gózdź (KUL, Lublin): *Problem uniwersalnego znaczenia wypowiedzi lokalnych (skierowanych do wąskiego grona odbiorców)*;
- ks. prof. dr hab. Jan Daniel Szczurek (PAT, Kraków): *Problem rangi/roli dokumentów Kongregacji Nauki Wiary*;
- ks. dr Artur Malina (WT UŚ, Katowice): *Rola Papieskiej Komisji Biblijnej*.

Z pozoru wąski temat okazał się niezwykle aktualny i inspirujący, co potwierdziła zarówno jakość ożywionej dyskusji, jak też wskazanie dalszych perspektyw badawczych, nie tylko zresztą w wymiarze ekumenicznym. Przeprowadzona debata zachęca teologów, szczególnie dogmatyków, do podejmowania twórczego namysłu nad metodologią uprawianej dyscypliny. Winna ona przecież uwrażliwiać chrześcijan na doświadczanie prawd wiary wyrażanych w różnych formach wypowiedzi Kościoła, ale zawsze ukierunkowanych na komunie z Bogiem.

Elżbieta Dołganiszewska